

Návrh

konceptie výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania

Úvod

Oblasť výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov v kontexte celoživotného vzdelávania je v Európe považovaná za jednu z prioritných oblastí a javí sa ako kľúč k riešeniam rôznorodých problémov súvisiacich so životnou situáciou rómskej populácie.

Táto skutočnosť sa prelína všetkými vnútroštátnymi a medzinárodnými správami alebo ďalšími materiálmi, dohovormi, smernicami a pod. zaoberajúcimi sa riešením postavenia života rómskej komunity v národných spoločnostiach.

S cieľom zlepšiť postavenie života Rómov v spoločnosti bola vyhlásená Dekáda začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 (ďalej len „Dekáda“). Dekádu prijalo deväť krajín Strednej a Juhovýchodnej Európy a je podporovaná medzinárodným spoločenstvom. Predstavuje prvé spoločné úsilie zamerané na zmenu života Rómov v Európe. Dekáda predstavuje akčný rámec pre vlády a monitoruje pokrok v zrýchľovaní sociálnej integrácie a zlepšovania sociálneho postavenia Rómov v regióne.

Komplementárnou aktivitou k Dekáde bolo zriadenie Rómskeho vzdelávacieho fondu, ktorého hlavným zámerom je poskytovať finančnú pomoc účastníckym krajinám Dekády na realizáciu cieľov národného akčného plánu Dekády v oblasti vzdelávania.

Zlepšením vzdelávacích výsledkov na dosiahnutie životnej úrovne porovnateľnej s vyspelými európskymi krajinami sa zaoberala aj správa Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (ďalej len OECD) ¹⁾ v špeciálnej štrukturálnej kapitole o vzdelávaní. V správe sa uvádza: „Na zvýšenie celkovej vzdelanostnej úrovne, ktorá je pod priemerom OECD a zmiernenie silného vplyvu sociálno-ekonomického zázemia na vzdelávacie výsledky, by mala vláda zvýšiť účasť detí na predškolskej výchove, znížiť stratifikáciu systému a zvýšiť kvalitu vzdelávania. Plánovanou reformou, ktorou by sa mali zaviesť bezplatné materské školy pre päťročné deti, rozšírením podpory zvýšenej účasti detí zo slabšieho sociálno-ekonomického prostredia už od veku 4 rokov. Zabezpečením, aby obce, ktoré neponúkajú primeranú ponuku materských škôl, túto ponuku zlepšili. Takáto reforma má zásadný význam pre zlepšenie vzdelávacích výsledkov rómskeho obyvateľstva.“¹⁾

Zabezpečenie zodpovedajúcej výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov je aj v Slovenskej republike (ďalej len „SR“) predmetom úvah, pedagogických a psychologických výskumov, ale aj praktických riešení.

Školskú neúspešnosť rómskych žiakov napriek preukázateľným snahám v rezorte školstva sa nedarí odstrániť ani minimalizovať. Pretrvávajúce príčiny: nízka vzdelanostná úroveň rodičov, odlišná hodnotová orientácia, v ktorej vzdelanie nehrá významnú rolu a z toho vyplývajúca nízka motivácia k učeniu, odlišné kultúrne, sociálne a emocionálne zázemie, absencia povinnej predškolskej prípravy, nedostatočné ovládanie slovenského jazyka, nedostatočne vypestované základné sociálne, hygienické a pracovné návyky, nie vždy najvhodnejšie prístupy pedagogických zamestnancov k týmto deťom a nedostatočná dochádzka týchto detí do školy. Súčasná základná škola (ďalej len „ZŠ“) je pre rómske deti „cudzou inštitúciou“, do ktorej neradi chodia, pretože nerešpektuje ich etnickú, kultúrnu, sociálnu, jazykovú a psychickú odlišnosť²⁾.

¹⁾ Ekonomické prehľady OECD Slovenská republika, apríl 2007

²⁾ Správa o výsledkoch prieskumu o postavení dieťaťa a žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia v školskom systéme v SR, vydalo MPC Prešov v roku 2006 ISBN 80-8045-422-6

V SR nie je možné monitorovať postavenie rómskych detí v školách pre obmedzenia na zber štatistických dát podľa etnicity. Etnické štatistiky sú založené na sebaidentifikácii skupiny občanov – Rómov. Kategória detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej len „SZP“) je využitá ako náhrada chýbajúcich etnických dát, i keď nemožno zaručiť, že reprezentuje všetky rómske deti a zároveň zahŕňa aj deti inej národnosti.

1. Analýza súčasného stavu

Podrobný prehľad aktivít, postupne vypracovaných a schválených všeobecne záväzných právnych predpisov, rezortných predpisov, zámerov a cieľov, obsahujú základné materiály, ktoré majú širší sociálny záber a vecne zasahujú do problematiky výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov, resp. detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia:

- Súčasný stav vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a žiakov, správa schválená v operatívnej porade ministra školstva dňa 23. 9. 2003 - podklad k tvorbe koncepcie.
- Koncepcia integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže vrátane stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania (uznesenie vlády SR č. 498/2004), ktorá bola tvorená ako doplnok k Národnému programu výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov.
- Informácia o súčasnom stave vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a mládeže, vzatá na vedomie v gremiálnej porade ministra školstva dňa 14. 12. 2006.

Materiály sú dostupné na internetovej stránke MŠ SR www.minedu.sk - regionálne školstvo – výchova a vzdelávanie národnostných menšín.

Materiály poskytujú prehľad aktivít v riešení skvalitnenia výchovy a vzdelávania Rómov v rámci integrovaného celoživotného vzdelávania komplexne ako súčasť existujúcej výchovno-vzdelávacej sústavy a nie ako jej paralela, či alternatíva.

1.1. Štatistické údaje

Vzdelanostná úroveň rómskej národnostnej menšiny

Školské vzdelanie	1991 ³⁾		2001 ⁴⁾	
1. základné vzdelanie (vrátane nedokončeného)	32 931	(43,44 %)	40 831	(45,40 %)
2. učňovské (bez maturity)	3 468	(4,57 %)	5 925	(6,59 %)
3. odborné	260	(0,35 %)	1 017	(1,14 %)
4. úplné stredné spolu	363	(0,48 %)	1 088	(1,20 %)
v tom: učňovské	57		378	
odborné	239		508	
všeobecné	67		202	
5. vysokoškolské	56	(0,07 %)	174	(0,19 %)
6. bez školského vzdelania	4 579	(6,05 %)	1 963	(2,18 %)
7. bez údajov o školskom vzdelaní	1 287	(1,69 %)	2 204	(2,46 %)
8. deti do 16 rokov	32 858	(43,35 %)	36 718	(40,84 %)
Spolu	75 802	(100 %)	89 920	(100 %)

³⁾ Federálny štatistický úrad Praha – Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3. 3. 1991, Vybrané základné informácie z definitívnych výsledkov

⁴⁾ Štatistický úrad SR – Definitívne výsledky, Bratislava 2001

Vzťah národnosti k rómskemu materinskému jazyku⁴⁾

Národnosť	slovenská	maďarská	rómska	rusínska	ukrajinská	česká	nemecká	ostatné	nezistené	spolu
Rómsky materinský jazyk	37 803	2 018	59 174	17	19	89	1	14	313	99 448

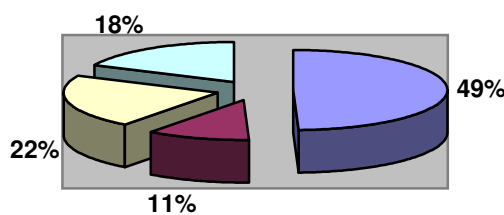
Vzťah materinského jazyka k rómskej národnosti⁴⁾

Materinský jazyk	slovenský	maďarský	rómsky	rusínsky	ukrajinský	český	nemecký	ostatné	nezistené	spolu
Rómska národnosť	20 483	8 869	59 174	40	4	78	4	6	126	89 920

Podľa sčítania obyvateľstva v roku 2001 Rómovia tvoria druhú najpočetnejšiu národnostnú menšinu v SR. Rómovia žijú nerovnomerne na celom území SR. Veľké rozdiely sú v koncentrácii v jednotlivých regiónoch. Najväčšia koncentrácia rómskeho obyvateľstva je v Prešovskom kraji, následne v Košickom a Banskobystrickom kraji. Lenže štatistické údaje nevystihujú skutočný počet občanov SR rómskeho pôvodu. Počet Rómov v SR sa odhaduje na 380 000, pričom podiel detí do 14 rokov je 43,6%⁵⁾.

Podľa sociálnych podmienok života je potrebné rozlíšiť príslušníkov rómskej národnostnej menšiny na dve časti. Z hľadiska vzdelávania sa vyžaduje iný prístup k tej časti Rómov, ktorí sú v zásade integrovaní do väčšinových častí obyvateľstva a žijú v porovnateľných sociálnych podmienkach (772 obcí alebo miest)⁶⁾. Druhá časť však žije v obecných a mestských koncentráciách (168), osídleniach lokalizovaných na okraji obce/mesta (338) a osídleniach priestorovo vzdialených alebo oddelených prírodnou, prípadne umelou bariérou (281) a potrebujú špecifickú pozornosť, aby sa mohli vzdelávať.

Rómske osídlenia

■	rozptýlené v obci/meste
■	obecné a mestské koncentrácie
■	na okraji obce/mesta
■	priestorovo vzdialené/oddelené bariérou

6)

⁵⁾ Demografická charakteristika rómskej populácie v SR, INFOSTAT, Výskumné demografické centrum, Bratislava, júl 2001

⁶⁾ Atlas rómskych komunít na Slovensku, ISBN-80-88991-27-7, 2004

Zastúpenie rómskych detí v materských školách (ďalej len „MŠ“) a žiakov v ZŠ v krajoch⁷⁾

Kraj	v MŠ v %	v ZŠ v %
Bratislavský	2,09	2,96
Trnavský	1,67	3,23
Trenčiansky	0,20	0,53
Nitriansky	1,34	2,78
Žilinský	0,48	1,09
Banskobystrický	6,76	14,19
Košický	7,07	19,24
Prešovský	5,39	14,49
SR	3,41	8,28

Kontext výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov, vzhľadom na ich sociálnu situáciu, nutnosť pozdvihnutia ich vzdelanostnej úrovne, zapojenie sa do spoločenského života s uplatnením sa na trhu práce a Dohovor o právach dieťaťa si vyžaduje komplexné riešenie problému z pohľadu detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v školskom výchovno-vzdelávacom systéme v SR. Takýto prístup k riešeniu výchovy a vzdelávaniu rómskych detí a žiakov sa uplatňuje vo všetkých členských krajinách Dekády začleňovania rómskej populácie do spoločnosti.

Tento zámer potvrdzujú aj výsledky štúdie OECD PISA⁸⁾. Podľa štúdie vydananej OECD PISA 2003 je v SR vzdelanostná úroveň pod priemerom OECD a silne ju ovplyvňuje sociálno-ekonomické zázemie. Obzvlášť slabú úroveň vzdelania dosahujú rómske deti, ktoré väčšinou pochádzajú z nižších sociálno-ekonomických vrstiev a predstavujú významné a stále rastúce percento detskej populácie.

Súčasná situácia vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a žiakov si vyžaduje vytvoriť model, ktorý si kladie za úlohu uskutočniť politiku vytvárania rovnosti šancí v oblasti vzdelávania pre znevýhodnenú skupinu, a to už od predškolského vzdelávania na princípe „Dať viac tým, ktorí majú menej“, aplikujúc tak princíp dočasných vyrovnávacích opatrení.

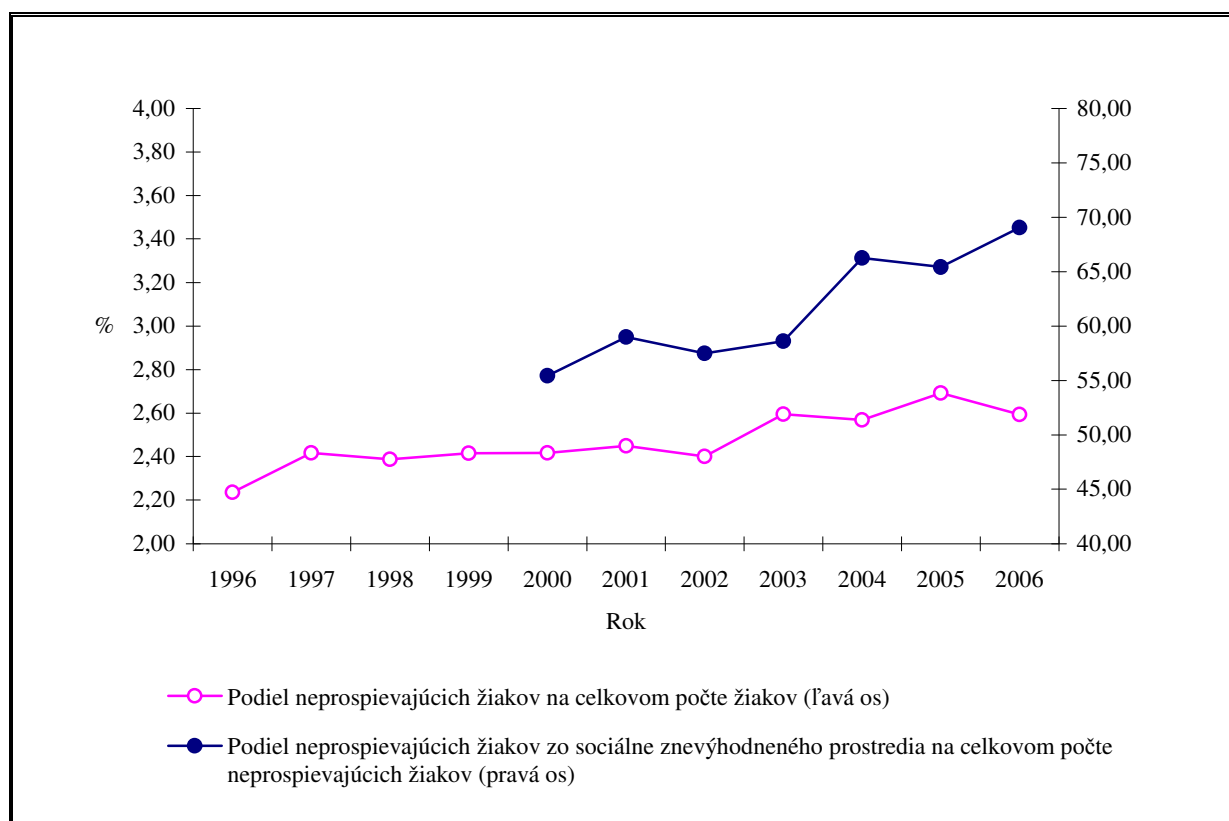
1.2. Prospech

Na základe podkladov z Ústavu informácií a prognóz školstva (ďalej len „ÚIPŠ“) a výsledkov prieskumu Metodicko-pedagogického centra Prešov (ďalej len „MPC Prešov“) uvádzame vývoj školskej neúspešnosti žiakov za vybrané školské roky.

⁷⁾ Vyhodnotenie prieskumu o postavení rómskeho dieťaťa a žiaka vo výchovno-vzdelávacom systéme SR, MPC Prešov 2002, ISBN 80-8045-266-0

⁸⁾ Koršňáková, P. – Tomengová, A.: PISA SK 2003 – Národná správa. Bratislava, ŠPÚ 2004

Vývoj miery neúspešnosti žiakov základných škôl v SR v rokoch 1996 – 2006 ⁹⁾

Podiel žiakov, ktorí sú neúspešní pri plnení povinnej školskej dochádzky sa dlhodobo pohybuje okolo 2,5 %, to znamená, že každoročne opakuje niektorý ročník 25 z 1000 žiakov.

Neúspešnosť žiakov základných škôl v SR za obdobie 1995/1996 - 2005/2006 v tabuľke a vývoj počtu neprospievajúcich žiakov základných škôl v SR v rokoch 1996 – 2006 obsahuje príloha č. 1.

V prieskume MPC Prešov v roku 2005¹⁰⁾ počet žiakov ZŠ zo sociálne znevýhodneného prostredia tvoril 15,49 % z celkovej vzorky 237 229 žiakov zo všetkých krajov v SR.

Percentuálne zastúpenie opakujúcich žiakov zo SZP uvádzame v poradí od najvyššieho po najnižšie:

1.	Prvý ročník	24,71 %
2.	Piaty ročník	18,28 %
3.	Šiesty ročník	15,98 %
4.	Druhý ročník	15,52%
5.	Siedmy ročník	15,28%
6.	Štvrtý ročník	14,19%
7.	Tretí ročník	13,45%
8.	Osmý ročník	11,33%
9.	Deviaty ročník	3,67%

⁹⁾ ÚIPS, Bratislava

¹⁰⁾ Správa o výsledkoch prieskumu o postavení dieťaťa a žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia v školskom systéme v Slovenskej republike, vydalo MPC Prešov v roku 2006, ISBN 80-8045-422-6

Podľa výsledkov prieskumu opakovanie ročníka u žiakov zo SZP v jednotlivých ročníkoch odráža náročnosť vstupu detí zo SZP do 1. ročníka ZŠ, ale aj na 2. stupeň ZŠ. Najproblematickejšie sú prvý a piaty ročník, ktoré spôsobujú najvyššiu psychickú záťaž pre všetkých žiakov plniacich si povinnú školskú dochádzku. Uvedené alarmujúce údaje deklarujú, že opakovanie prvého ročníka (opakuje ho takmer štvrtina – 24,71% žiakov zo SZP) pôsobí demotivujúco na ich vzťah ku škole a negatívne vplýva na rozvoj ich osobnosti.

Povinná predškolská príprava, redukcia učebných osnov, prítomnosť asistenta učiteľa, zriaďovanie nultých ročníkov, vytváranie multikultúrneho prostredia sa na základe zistení javia ako opodstatnené a nevyhnutné. Okrem uvedeného je pri žiakoch zo SZP vyžadujúcich si diferencovaný prístup učiteľa potrebné znížiť počet žiakov v triede.

1.3. Dochádzka

Údaje o počte žiakov a počte vymeškaných hodín v ZŠ v školských rokoch 2003/2004 a 2004/2005 podľa krajov⁹⁾

Kraj	Školský rok 2003/04					Školský rok 2004/05				
	počet žiakov spolu	počet vymeškaných hodín				počet žiakov spolu	počet vymeškaných hodín			
		Spolu	na žiaka	z toho			Spolu	na žiaka	z toho	
				neospr.	na žiaka				Neospr.	na žiaka
Banskobystrický	67 165	4 769 938	71,02	302 621	4,51	64 526	5 127 488	79,46	312 828	4,85
Bratislavský	51 321	3 519 389	68,58	62 627	1,22	48 438	3 615 038	74,63	71 630	1,48
Košický	84 082	7 678 309	91,32	837 738	9,96	81 652	7 932 171	97,15	970 878	11,89
Nitriansky	70 842	5 068 782	71,55	202 034	2,85	67 831	5 261 207	77,56	230 630	3,40
Prešovský	100 365	7 079 733	70,54	499 435	4,98	96 878	7 290 596	75,26	455 873	4,71
Trenčiansky	64 294	4 067 208	63,26	36 146	0,56	61 047	4 028 900	66,00	34 863	0,57
Trnavský	56 311	3 618 638	64,26	76 077	1,35	53 952	3 848 184	71,33	88 148	1,63
Žilinský	82 348	4 899 292	59,49	82 573	1,00	79 578	5 066 680	63,67	85 453	1,07
SR	576 728	40 701 289	70,57	2 099 251	3,64	553 902	42 170 264	76,13	2 250 303	4,06

Jednou z možných príčin mierneho nárastu vymeškaných hodín je zvýšená migrácia rodín. Migrujúce rodiny nepostupujú v súlade s právnym poriadkom a neoznamujú škole miesto, kde žiak pokračuje v plnení povinnej školskej dochádzky. Žiaci sú stále evidovaní ako žiaci kmeňovej školy s príslušným počtom vymeškaných hodín - zvlášť na prvom stupni ZŠ).

Prehľad o počte vymeškaných a neospravedlnených vyučovacích hodín v prieskume MPC Prešov 2005

Dochádzka	VH	NH
Spolu	19 497 790	1 448 451
Zo sociálne znevýhodneného prostredia	4 582 492	1 008 450
v %	23,50	69,62

Legenda:

VH – vymeškané hodiny

NH – neospravedlnené vyučovacie hodiny

Údaje v tabuľke poukazujú na nerovnaký percentuálny podiel žiakov zo SZP na vymeškaných hodinách 23,50 %, oproti neospravedlneným hodinám 69,62 %. Na základe týchto údajov je aj naďalej potrebné venovať zvýšenú pozornosť sledovaniu dochádzky u všetkých žiakov s dôrazom na neospravedlnené hodiny.

Údaje o vymeškaných hodinách (najmä neospravedlnených) nie je možné podceňovať, pretože korešpondujú so školskou neúspešnosťou žiakov.

Je potrebné sledovať počet vymeškaných hodín z úrovne vedenia škôl, zriaďovateľov, jednotlivých ministerstiev vo vzťahu k:

- počtu zrušených málotriednych škôl v danej lokalite (v súvislosti s dopravou žiakov do kmeňovej školy),
- termínu vyplácania sociálnych dávok rodinám zo SZP,
- zdravotnému stavu detskej populácie,
- postaveniu žiaka v rodine (napr. starostlivosť o mladších súrodencov),
- motivácii žiaka k učeniu,
- k efektívnosti legislatívnych opatrení vo vzťahu k vymeškaným neospravedlneným hodinám (záškoláctvu),
- počtu vymeškaných hodín a neúspešnosti žiakov.

1.4. Prechod žiakov na stredné školy

Prechod žiakov zo SZP na stredné školy v jednotlivých krajoch SR - prieskum MPC Prešov 2005

Kraj	Odborné učilištia	Stredné odborné učilištia	Stredné odborné školy	Gymnázia	Spolu
Banskobystrický	59	76	40	2	177
Bratislavský	0	65	2	2	69
Košický	114	322	73	12	521
Nitriansky	29	59	31	3	122
Prešovský	126	151	37	6	320
Trenčiansky	13	8	3	4	28
Trnavský	14	27	9	2	52
Žilinský	11	20	8	3	42
SR	366	728	203	34	1 331

Zastúpenie žiakov zo SZP v stredných školách jednotlivých krajov SR kopíruje rozloženie rómskeho obyvateľstva a jeho sociálno – ekonomické postavenie. Z tohto pohľadu najsilnejšie zastúpenie stredoškóľakov zo SZP majú kraje: Košický, Prešovský, Banskobystrický a Nitriansky. Zo žiakov zo SZP, ktorí nastúpili do prvého ročníka stredných škôl sa najviac umiestnilo v stredných odborných učilištiach (ďalej len „SOU“) - 728 žiakov a v odborných učilištiach (ďalej len „OU“) - 366 žiakov. Do prvého ročníka stredných odborných škôl (ďalej len „SOŠ“) nastúpilo 203 žiakov zo SZP. Najnižšie zastúpenie týchto žiakov v rámci SR je na gymnáziách (ďalej len „G“), kde v prvom ročníku je 34 žiakov zo

sociálne znevýhodneného prostredia. Najviac žiakov prvého ročníka gymnázia je v Košickom kraji (12), Prešovskom kraji (6), Trenčianskom kraji (4), v Žilinskom a Nitrianskom po traja žiaci a v Bratislavskom, Banskobystrickom a Trnavskom sú po dvaja žiaci zo SZP. Veľmi nízky počet žiakov zo SZP je zaradený do študijného odboru v SOU. Dominantne sú žiaci zo SZP zaradení do dvojročných a trojročných učebných odborov.

Z uvedeného vyplýva potreba zvýšiť zastúpenie týchto žiakov v trojročných učebných odboroch, študijných odboroch a gymnáziách.

Prehľad počtu žiakov stredných škôl rómskej národnosti⁹⁾

Počty žiakov dennej formy štúdia rómskej národnosti v školskom roku 2006/2007

	štátne	súkromné	cirkevné	spolu
Gymnázia	4	70	1	75
SOŠ	138	27	1	166
Združené SŠ	16	96	0	112
SOU a U	97	0	0	97
Špeciálne SŠ	40	0	5	45
Slovenská republika	295	193	7	495

Podrobnejšie informácie o žiakoch zo SZP na stredných školách budú získané prostredníctvom výskumu o postavení rómskeho dieťaťa a žiaka v školskom výchovno-vzdelávacom systéme realizovanom Metodicko-pedagogickým centrom v Prešove.¹¹⁾

1.5. Nultý ročník ZŠ

Zákonom č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 408/2002 Z. z. s účinnosťou od 1. 9. 2002 sa ustanovilo zriadenie nultého ročníka ZŠ (§ 6 ods.1 a 2), ktorý je určený pre deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosahujú školskú zrelosť, pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia a vzhľadom na sociálne a jazykové prostredie nie je u nich predpoklad zvládnutia učiva 1. ročníka základnej školy za jeden školský rok.

S účinnosťou od 1. 1. 2006 je v zmysle § 4 ods. 2 nariadenia vlády SR č. 2/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre základné školy, stredné školy, strediská praktického vyučovania, základné umelecké školy a školské zariadenia v znení neskorších predpisov, mzdový normatív na žiaka nultého ročníka základnej školy 170% normatívu na žiaka príslušnej základnej školy.

Vývoj nultých ročníkov v základných školách podľa vyučovacieho jazyka školy obsahuje príloha č. 2.

1.6. Asistent učiteľa

Zákonom č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 408/2002 Z. z. s účinnosťou od 1. 9. 2002 sa ustanovila profesia asistenta učiteľa (§50b) ako pedagogického zamestnanca, ktorý vykonáva výchovno-vzdelávací proces v školách a školských zariadeniach a podieľa sa na

¹¹⁾ Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2007/2008

utváraní nevyhnutných podmienok na prekonanie najmä jazykových, zdravotných a sociálnych bariér dieťaťa pri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacieho procesu.

Následne boli vydané a schválené:

- Metodický pokyn k zavedeniu profesie asistent učiteľa v predškolských zariadeniach, v základnej škole a v špeciálnej základnej škole č. 1631/2002-sekr. vydaný MŠ SR dňa 26. augusta 2002 s účinnosťou od 1. septembra 2002.
- Nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone prác vo verejnom záujme a o ich zmenách a dopĺňaní.
- Nariadenie vlády SR č. 238/2004 Z. z. o rozsahu vyučovacej a výchovnej činnosti pedagogických zamestnancov.
- Smernica č. 19/2006-R z 15. júna 2006, ktorou sa určuje systém rozpisu finančných prostriedkov na mzdy a odvody do poisťovních fondov asistentov učiteľa na jednotlivé krajské školské úrady a postup ich poskytnutia zriaďovateľom základných škôl a špeciálnych základných škôl.

Ustanovením § 6 (Zoznam špecifik podľa §4 ods. 13 zákona 597/2003 Z. z.) písm. b) nariadenia vlády SR č. 2/2004 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2004 boli nenormatívnym spôsobom vyčleňované finančné prostriedky na mzdy a odvody do poisťovních fondov na asistentov učiteľa.

rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007
71 932 tis. Sk ¹²⁾	100 943 tis. Sk ¹³⁾	140 529 tis. Sk ¹⁴⁾	143 715 tis. Sk

MPC Prešov realizuje projekt Špecializačné kvalifikačné štúdium – asistent učiteľa (ďalej len „ŠKŠ“), pre absolventov stredných škôl s maturitou, schválený MŠ SR dňa 18. januára 2003 pod číslom 84/2002-10. ŠKŠ je dvojročné 200 hodinové, z toho 50 hodín pedagogickej praxe. 1.skupina bola otvorená v roku 2003 - 2005, ktorú úspešne ukončilo 33 účastníkov. 2. skupina bola otvorená v rokoch 2005 - 2007, ktorú úspešne ukončilo 67 účastníkov. 3.skupina bola otvorená v roku 2006 a 4. skupina v roku 2007.

Zavedenie nového študijného programu pre asistentov učiteľa na vysokých školách:

- PF PU Prešov – Predškolská a elementárna pedagogika sociálne znevýhodnených skupín – asistent učiteľa,
- PF UMB Banská Bystrica – Predškolská a elementárna pedagogika sociálne znevýhodnených skupín.

V § 103 ods. (3) Zákonníka práce v znení zákona č. 348/2007 Z. z. sa určuje dovolenka asistentov učiteľa rovnako ako učiteľov vrátane riaditeľov škôl a ich zástupcov, učiteľov materských škôl vrátane riaditeľov týchto škôl a ich zástupcov, majstrov odbornej výchovy a vychovávateľov – najmenej osem týždňov v kalendárnom roku.

¹²⁾ Správa o hospodárení škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí, VÚC, KŠÚ, cirkevných a súkromných zriaďovateľov za rok 2004

¹³⁾ Správa o hospodárení škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí, VÚC, KŠÚ, cirkevných a súkromných zriaďovateľov za rok 2005

¹⁴⁾ Správa o hospodárení škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí, VÚC, KŠÚ, cirkevných a súkromných zriaďovateľov za rok 2006

1.7. Učebnice schválené a vydané MŠ SR

rok 2002

Romaňi čhib – učebnica rómčiny	náklad 3 000 ks	894 000,- Sk
Romaňi čhib – kľúč k učebnici rómčiny	náklad 3 000 ks	330 000,- Sk

rok 2003

Ľudia z rodiny Rómov MANUŠA ANDAR E FAMILIA ROMA	náklad 2 500 ks	500 000,- Sk
--	-----------------	--------------

1.8. Podrobnejšie informácie a aktivity

Príloha č. 3 obsahuje podrobnejšie informácie o aktivitách MŠ SR a jeho priamo riadených organizácií, o zaradovaní detí rómskeho pôvodu do špeciálnych základných škôl pre žiakov s mentálnym postihnutím, údaje o projektoch z Európskeho sociálneho fondu (ďalej len „ESF“), programoch PHARE a z oblasti vysokoškolského vzdelávania.

Táto časť dokumentuje stav postupného systematického riešenia čiastkových problémov s pozitívnym vývojom, čo dokazujú aj údaje o vzdelanostnej štruktúre rómskeho obyvateľstva v SR (uvádzané v kapitole 1. 1 Štatistické údaje, tabuľka Vzdelanostná úroveň rómskej národnostnej menšiny).

1.9. SWOT analýza základného vzdelávania

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none">➤ Existencia Milénia, jeho prijatie ako filozofie reformy školstva➤ Konštituovanie odborného pracovného tímu na prípravu obsahovej reformy➤ Experimentálne overovanie rómskeho jazyka➤ Príprava štandardizácie rómskeho jazyka➤ Rovnosť šancí pre vzdelávanie➤ Eliminácia rasizmu a predsudkov➤ Zlepšenie spolupráce s rodinou➤ Zlepšenie komunikácie medzi učiteľom, rodičom a žiakom➤ Existencia legislatívy súvisiacej s pozíciou asistenta učiteľa➤ Existencia podporných sociálnych legislatívnych riešení➤ Legislatívne zabezpečenie nultého ročníka➤ Existencia príslušnej pedagogickej dokumentácie (učebné plány, učebné osnovy)➤ Zníženie počtu rómskych detí navštevujúcich špeciálne základné školy	<ul style="list-style-type: none">➤ Obsahová neaktuálnosť učebníc jednotlivých ročníkov➤ Nedostatok pedagogických zamestnancov cudzích jazykov➤ Zabezpečenie informatizácie škôl➤ Vybavenosť všetkých škôl počítačmi➤ Pripravenosť pedagogických zamestnancov v oblasti počítačovej gramotnosti➤ Nedostatočná komunikácia riaditeľov so zriaďovateľmi v oblasti finančného zabezpečenia využívania internetu➤ Nedostatočná príprava vyučujúcich v rómskom jazyku, neovládanie rómskeho jazyka➤ Neprimerané presúvanie administratívnych kompetencií na pedagogických zamestnancov, resp. školy➤ Slabá spolupráca s rodinou žiaka➤ Nedostatočné poznanie žiaka pochádzajúceho z tohto prostredia➤ Nedostatočná metodická pomoc pedagogických zamestnancov v triedach nultých ročníkov

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostatok kvalifikovaných vychovávateľov v školských kluboch detí ➤ Existencia viacjazyčného prostredia (slov.-róm., slov.-róm.-mad.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nízka návštevnosť rómskych detí v školských kluboch ➤ Neexistencia/nezjednotenie definície sociálne znevýhodneného prostredia ➤ Neexistencia/nezjednotenie merateľných ukazovateľov sociálne znevýhodneného prostredia ➤ Slabé zvládnutie štátneho jazyka ako základnej kompetencie pre domáci trh práce ➤ Nedostatočné štatistické údaje a tým aj merateľné ukazovatele detí zo SZP a rómskych detí
<p>PRÍLEŽITOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Prijatie nového zákona o výchove a vzdelávaní a novej školskej legislatívy ➤ Zmena učebných osnov ➤ Zmena vzdelávacích štandardov ➤ Sloboda v tvorbe obsahu učiva podľa regionálnych potrieb ➤ Naplnenie myšlienky kvality školy ➤ Profilácia jednotlivých škôl ➤ Dostupnosť na internet pre žiakov a pedagogických zamestnancov ➤ Dostupnosť na internet pre rodičov ➤ Umožniť výučbu cudzieho jazyka aj s certifikovaným dokladom ➤ Umožniť výučbu pedagogickým zamestnancom cudzích jazykov kvalifikovane vyučovať na I. stupni ➤ Zabezpečenie a ohodnotenie pedagogického zamestnanca zodpovedného za výkon činností v mimovyučovacom čase ➤ Posilnenie pozície a kompetencie asistenta učiteľa v praxi ➤ Eliminácia zlej školskej dochádzky ➤ Eliminácia školského zlyhávania žiakov ➤ Finančné zvýhodnenie pedagogických zamestnancov pracujúcich s touto skupinou žiakov ➤ Zavedenie alternatívnych spôsobov výučby v daných ročníkoch ➤ Zlepšenie adaptácie detí na školu ➤ Zlepšenie vzdelávacích výsledkov žiakov ➤ Existencia veľkého množstva nárečí, dialektov rómskeho jazyka 	<p>RIZIKÁ</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedostatočná príprava detí v predškolskom veku na vstup do ZŠ ➤ Neatraktivnosť obsahu, foriem práce v mimoškolskej činnosti ➤ Vysoká finančná náročnosť súvisiaca s tvorbou učebníc, ich tlačou a distribúciou ➤ Finančné zvýhodnenie pedagogických zamestnancov cudzích jazykov ➤ Dostatok kvalifikovaných pedagogických zamestnancov ako dôsledok nízkeho statusu ➤ Nezáujem praxe o výučbu rómskeho jazyka a v rómskom jazyku ➤ Narastajúci počet asistentov učiteľa neovládajúcich rómsky jazyk ➤ Zánik škôl v blízkosti osád, resp. v čisto rómskych lokalitách ➤ Disharmónia v oblasti výchovy rodiny a školy ➤ Zvýšená miera nezamestnanosti

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zapojenie rodiny do spolupráce so školou, spoluvzdelávanie rodičov ➤ Možnosť školy osvetove pôsobiť na rodičov vo všetkých oblastiach (kľúčové v oblasti hospodárenia s financiami, zdravej výživy, výchovy k materstvu a rodičovstvu) ➤ Potreba vymedzenia presných kompetencií: Úrad vlády, Úrad splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity, ministerstvá 	
--	--

2. Koncepcia výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania

2.1. Zameranie koncepcie výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov

SR je viazaná Dohovorom o právach dieťaťa, ktorý deklaruje, že výchova musí smerovať k rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a duševných schopností v najväčšom rozsahu, musí dieťa pripraviť na aktívny život v dospelosti v slobodnej spoločnosti a zdôrazňovať rešpekt rodičov dieťaťa, jeho vlastnú kultúrnu identitu, jazyk a hodnoty a kultúrny pôvod a hodnoty ostatných.

Výchova a vzdelávanie rómskych detí a žiakov, vzhľadom na ich sociálnu situáciu, nutnosť pozdvihnutia ich vzdelanostnej úrovne a zapojenie sa do spoločenského života s uplatnením sa na trhu práce si vyžaduje komplexné riešenie problému z pohľadu detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v školskom výchovno-vzdelávacom systéme v SR, čo potvrdzujú aj výsledky štúdie OECD PISA⁸⁾. Slovensko sa zaradilo medzi krajiny s najväčšími rozdielmi vo výsledkoch žiakov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania rodičov. Dôležité je tiež zistenie, že Slovensko patrí medzi krajiny s najväčším vplyvom sociálno-ekonomického zázemia žiaka na jeho výkon.

Súčasná situácia vo výchove a vzdelávaní detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia si vyžaduje vytváranie rovnosti šancí v oblasti vzdelávania pre znevýhodnenú skupinu, a to už od predškolského veku.

Je nevyhnutné legislatívne ustanoviť definíciu sociálne znevýhodneného prostredia. Sociálne znevýhodnené prostredie definujeme ako prostredie, ktoré vzhľadom na sociálne a jazykové podmienky nedostatočne stimuluje rozvoj mentálnych, vôľových a emocionálnych vlastností jednotlivca, nepodporuje jeho efektívnu socializáciu a neposkytuje dostatok primeraných podnetov pre rozvoj osobnosti.

Sociálne znevýhodnené prostredie spôsobuje sociálno-kultúrnu depriváciu, deformuje intelektuálny, mravný a citový rozvoj jednotlivca a z aspektov edukácie ho z týchto dôvodov považujeme za osobu so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Špeciálne edukačné potreby dieťaťa sú požiadavky na špeciálne usporiadanie podmienok, organizácie a realizácie výchovno-vzdelávacieho procesu tak, aby zodpovedali osobitostiam žiaka, ktorého telesný, psychický alebo sociálny vývin sa výrazne líši od štandardného vývinu¹⁵⁾.

Pojem dieťa a žiak zo sociálne znevýhodneného prostredia navrhujeme ustanoviť prostredníctvom merateľných ukazovateľov, na ktorých základe je možné jednoznačne určiť,

¹⁵⁾ Dočkal, V. : Deti so špeciálnymi edukačnými potrebami: minority vo výchovno-vzdelávacom procese. In Psychológia a patopsychológia dieťaťa, 39, 2004, č. 2 – 3, s. 140 – 149.

že dieťa a žiak patrí do tohto prostredia – ak spĺňa minimálne tri z nasledujúcich kritérií súčasne.

Za žiaka zo SZP považujeme žiaka:

- z rodiny, ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi a príjem rodiny je najviac vo výške životného minima,
- aspoň jeden z rodičov alebo osoba, ktorej je dieťa zverené do osobnej starostlivosti patrí do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie¹⁶⁾,
- najvyššie ukončené vzdelanie rodičov je základné, alebo aspoň jeden z rodičov nemá ukončené základné vzdelanie,
- neštandardné bytové a hygienické podmienky rodiny (napr. žiak nemá vyhradené miesto na učenie, nemá vlastnú posteľ, nie je zavedená elektrická prípojka a pod.),
- vyučovací jazyk školy je iný, než jazyk, ktorým hovorí dieťa v domácom prostredí.

2.1.1. Prioritné ciele

- Vytvárať vhodné podmienky pre prístup ku vzdelaniu a možnosť dosiahnuť kvalitné vzdelanie aj pre deti a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.
- Zlepšiť zaškolenosť v materských školách a pripravenosť rómskych detí na vstup do ZŠ.
- Zlepšiť vzdelávacie výsledky rómskych žiakov.
- Zvýšiť percento rómskych žiakov navštevujúcich stredné a vysoké školy.
- Znížiť percento rómskych detí navštevujúcich špeciálne základné školy pre žiakov s mentálnym postihnutím.
- Podporiť celoživotné vzdelávanie Rómov s neukončeným vzdelaním z aspektu uplatnenia sa na trhu práce.

2.2. Konceptné zámery

Konceptné zámery sú vypracované na základe požiadaviek a potrieb praxe. Sledujú cieľ skvalitnenia výchovy a vzdelávania, zvýšenia úspešnosti žiakov, získania vzdelania a uplatnenia sa na trhu práce v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu v SR. Poskytujú námety na realizáciu národných projektov a výziev Operačného programu Vzdelávanie v rámci opatrenia 3.1. prioritnej osi 3 zameraného na cieľovú skupinu príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít.

2.2.1. Predškolská výchova a vzdelávanie

- motivovať k zvýšenej účasti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia na predškolskej príprave už od veku 4 rokov,
 - včasnou predškolskou prípravou sa dosiahne potrebná pripravenosť na vstup detí na plnenie povinnej školskej dochádzky, čím sa eliminujú riziká školskej neúspešnosti a dieťa získa základné sociálne a spoločenské návyky potrebné pre jeho plynulé a bezproblémové začlenenie do procesu vzdelávania,
- do zákona o výchove a vzdelávaní zaradiť materskú školu ako integrálnu súčasť sústavy škôl,
 - uvedeným opatrením sa dosiahne stabilita a ucelenosť školského systému,
- rozšíriť sieť predškolských zariadení podľa potrieb v obciach s vysokou koncentráciou rómskych detí, využiť k tomu všetky možnosti a zdroje financovania,

¹⁶⁾ § 8 zákona NR SR č. 5/2005 Z. z.

- rozšírením siete sa poskytne možnosť zaškolenia všetkých detí v materských školách,
- skvalitniť metodickú pomoc odborným zamestnancom školských úradov v oblasti zabezpečenia predškolskej výchovy,
- vypracovať nové a zaviesť do praxe overené programy orientované na zlepšenie spolupráce rodičov rómskych detí s predškolskými zariadeniami,
 - programy skvalitnia spoluprácu rodiny so školou.

2.2.2. Základné vzdelávanie

- udržať a rozvíjať systém nultých ročníkov základných škôl pre šesťročné deti nedosahujúce školskú spôsobilosť,
 - systém nultých ročníkov sa v praxi osvedčil,
 - obsah a systém vyučovania v nultom ročníku rozvíjať tak, aby stimuloval rozvoj osobnosti, kognitívnych funkcií a socializácie a nahradil deficit predškolskej prípravy,
 - po absolvovaní nultého ročníka určiť ďalší spôsob vzdelávania žiakov po posúdení dosiahnutej úrovne školskej spôsobilosti prostredníctvom psychologických metodík,
- znížiť počet žiakov v bežnej triede,
 - uvedeným opatrením sa zvýši efektívnosť práce, umožní sa vyššia miera individuálneho prístupu k žiakovi,
- realizovať celodenný výchovný systém,
 - uvedené opatrenie predlžuje čas dieťaťa v motivujúcom školskom prostredí a umožňuje mu zmysluplne stráviť voľný čas a pripravovať sa na vyučovanie,
- vytvoriť atraktívne edukačné prostredie rešpektujúce sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká detí,
- pri vytváraní školských vzdelávacích programov zohľadňovať výchovné a vzdelávacie potreby rómskych detí a žiakov,
- legislatívne riešiť problematiku školskej dochádzky mladistvých matiek,
 - uvedeným opatrením sa predíde opakovaniu ročníka zo zdravotných dôvodov a zabezpečí sa ukončenie povinnej školskej dochádzky v 1. ročníku strednej školy,
- využívať možnosť realizácie kurzu na získanie (dokončenie) vzdelania poskytovaného základnou školou,
 - uvedeným opatrením sa sleduje získanie základného vzdelania aj pre žiakov zo špeciálnej základnej školy, pre osoby vo vyššom veku evidované úradmi práce, v súčasnosti je zohľadnený v normatíve na ostatných žiakov vo výške 10% normatívu na žiaka študujúceho v dennej forme štúdia,
- podporiť vzdelávacie programy multikultúrnej výchovy a výchovy proti predsudkom,
 - programy implementovať ako súčasť obsahového kurikula,
- pripraviť výzvu na rozvojový projekt dobudovania infraštruktúry škôl a školských zariadení,
 - uvedeným opatrením sa zamedzí dvojzmennosť v základných školách a skvalitnia sa podmienky pre výchovno-vzdelávací proces,
- vypracovať sociálno-kultúrne nezávislé testy školskej spôsobilosti pre 6 – 7-ročné deti,
 - na základe poznatkov a skúseností z praxe zaktualizovať diagnostické testy – Test školskej spôsobilosti pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,

- metodikami, ktoré rešpektujú špecifiká v oblasti poznania a skúseností rómskych detí, sa primeranejšie posúdi voľba adekvátnych výchovno-vzdelávacích postupov,
- zabezpečiť testovanie školskej spôsobilosti výlučne pedagogicko-psychologickými poradňami,
 - na základe doterajšej praxe, skúseností a poznatkov z overovania nových diagnostických testov, ktoré budú aktualizované,
- zvýšiť počet špeciálnych pedagógov v základnej škole na zabezpečenie edukačných podmienok individuálne integrovaných žiakov,
 - individuálna integrácia pod dohľadom špeciálneho pedagóga skvalitní uplatnenie individuálnych foriem a metód práce,
- využívať vzdelávacie poukazy aj na aktivity počas školských prázdnin.

2.2.3. Stredoškolské vzdelávanie

- v jednotlivých regiónoch SR podľa potreby podporovať vytváranie združených stredných škôl, v ktorých sa budú vytvárať priaznivé podmienky pre stredoškolskú odbornú prípravu rómskych žiakov v rôznych odboroch,
 - združené stredné školy svojou štruktúrou učebných odborov v trojročných a štvorročných učebných a študijných programoch sú priestorom, v ktorom by sa mohla integrovaným spôsobom úspešne realizovať odborná príprava rómskych žiakov a získanie odbornej kvalifikácie potrebnej pre uplatnenie sa na trhu práce, resp. v študijných odboroch, získanie maturity a možnosti vysokoškolského štúdia. Pre rómskych žiakov pochádzajúcich najmä zo sociálne znevýhodneného prostredia by bola veľmi prospešná možnosť internátneho ubytovania so súhlasom rodičov,
- v spolupráci s príslušnými samosprávnymi orgánmi zriaďovať v obciach s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva elokované triedy s možnosťou odborného vzdelávania priamo v obci,
 - vzhľadom na to, že v lokalitách s vysokou koncentráciou Rómov je zároveň vysoká nezamestnanosť a vysoká miera chudoby, žiaci z takýchto rodín nemajú prostriedky, aby mohli dochádzať na strednú školu v meste. Náklady na dopravu, stravovanie, ošatenie sú vyššie ako možnosti rodín. Z toho dôvodu je potrebné, aby príslušné stredné školy v spolupráci s obecnými úradmi v obciach s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva vytvorili priestorové a materiálne podmienky pre vytváranie elokovaných tried,
- riešiť možnosť získania výučného listu po ukončení učilišťa,
 - v súčasnosti žiaci, ktorí povinnú školskú dochádzku ukončili v nižšom ako 9. ročníku, môžu navštevovať dvojročné učilište. Dvojročné učilište nie je strednou školou a nedáva svojmu absolventovi doklad o odbornej spôsobilosti (výučný list), na základe ktorého by sa mohol uplatniť na trhu práce,
 - uplatnenie sa na trhu práce aj rómskym žiakom ako kvalifikovanej pracovnej sile,
 - rozšírenie možnosti štúdia na učilišti a získania výučného listu aj pre úspešných absolventov 9. ročníka ŠZŠ,
- realizovať výskum o postavení žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia v stredných školách SR, aby získané poznatky bolo možné využiť pre poznanie konkrétnej situácie a pre prijímanie ďalších potrebných a aktuálnych opatrení v ďalšom období,
 - poznanie reálneho postavenia rómskeho žiaka na strednej škole, rôznych problémov, ktoré sú preňho charakteristické a negatívne ovplyvňujú jeho psychické aj sociálne postavenie až do takej miery, že spôsobujú jeho

- neúspešnosť, často predčasný odchod zo školy, záškoláctvo a iné negatívne javy, umožní prijať účinné opatrenia na ich elimináciu,
- v rámci kurikulárnej transformácie na stredných školách zaviesť do obsahu učiva predmetov spoločenskovedného charakteru informácie z oblasti dejín Rómov, ich kultúry, literárnej tvorby a spoločenského života,
 - je potrebné, aby sa do učiva dostali v aktuálnych tematických celkoch základné informácie o duchovnej kultúre Rómov, ako je literatúra, umenie, o dejinách Rómov a pod. Tieto informácie sú potrebné pre sebaidentifikáciu a sebauvedomenie rómskych žiakov, aj pre ich nerómskych spolužiakov, aby si vytvorili pozitívny obraz o Rómoch a pozitívny vzťah k svojmu rómskemu spolužiakovi,
 - v rámci kurikulárnej transformácie na stredných školách zaviesť do obsahu učiva predmetov ako prierezovú tému multikultúrnu výchovu a výchovu proti predsudkom,
 - pri zriaďovaní škôl a napĺňaní tried rešpektovať princíp integrovaného vzdelávania žiakov,
 - zavádzať odbory, v ktorých sa veľmi úspešne môžu uplatniť aj rómski žiaci,
 - týka sa to hlavne odborov:

pre chlapcov:

výroba hudobných nástrojov,
stolár, práca s drevom,
výroba keramiky,
kachliar, staviteľ kachľových pecí a krbov
hrnčiar,
výroba dlažby a obkladových materiálov,
stavbárske odbory - murár, dlažbár, obkladač, tesár
zvárač, kovoobrábač, umelecké kováčstvo a ďalšie technické odbory
elektro a vodoinštalatér

pre dievčatá :

kadernička,
kozmetička,
vizážistka,
manikúra a pedikúra,
masérka,
aranžérka,
textilný dizajn,
grafika a pod.

- realizovať experimentálne overovanie študijného odboru „komunitná práca“,
 - vzhľadom na sociálnu situáciu veľkej rómskej minority na Slovensku je daný odbor štúdia veľmi potrebný a aktuálny.

2.2.4. Vysokoškolské vzdelávanie

- vytvárať organizačné a materiálne predpoklady na vysokoškolské vzdelávanie tých Rómov, ktorí sú svojím osobnostným predpokladom znevýhodňovaní sociálnymi podmienkami rodín, z ktorých pochádzajú,
- uplatňovať princípy rovnosti šancí na individuálnej úrovni, a to z dvoch aspektov:
 - preventívneho: vytvoriť monitorovací a podporný systém, ktorý by už v čo najnižšom veku dieťaťa sledoval a poskytoval potrebnú podporu tým jedincom, ktorí majú osobnostné predpoklady pre štúdium a na úrovni vysokej školy,

- organizovať systém prípravných kurzov, ktoré by vytvárali predpoklady pre ich úspešný vstup na vysokoškolské štúdium,
- kuratívneho: pre uvedených študentov vytvárať na vysokých školách systém „tútorskej pomoci“ v podobe poradcov z radov vysokoškolských učiteľov, na ktorých by sa uvedení študenti mohli v prípade potreby obracať,
- podporiť poskytovanie finančných prostriedkov vysokým školám zo zdrojov grantových agentúr na zabezpečenie riešenia výskumných projektov zameraných na problematiku Rómov s cieľom vytvárania podmienok pre tvorbu nových študijných programov a realizáciu aktuálnych úloh v praxi,
- vytvárať ciele impulzy na podnecovanie vysokých škôl k zapracovaniu danej problematiky do obsahu vzdelávania v oblastiach:
- výskumu reálnych edukačných podmienok, v ktorých prebieha výchova a vzdelávanie rómskych detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia,
 - inovačných zmien v obsahu študijných programov, a to hlavne v štúdiu učiteľstva a sociálnej práce,
 - povinne voliteľných predmetov vytváraním podmienok na rozvíjanie odborných kompetencií v oblasti komunitnej práce a komunitného vzdelávania, ako aj v oblasti pôsobenia v edukačných subsystémoch, ktoré pôsobia mimo inštitúcie školy,
 - vytvárania podmienok pre financovanie študentských stáží v lokalitách, kde budú v budúcnosti pracovať, na pracoviskách, ktoré riešia danú problematiku, a to aj v zahraničí,
 - vytvárania podmienok pre možnosť ďalšieho vzdelávania učiteľov (formou špecializačného inovačného štúdia, postgraduálneho štúdia, II. kvalifikačnej skúšky) s orientáciou na problematiku cieľovej skupiny,
 - vytvorenia predpokladov pre prehlbovanie spolupráce vysokoškolských pracovísk,
 - zavedenia študijného programu – romológia, ktorý by zahŕňal rómsky jazyk a literatúru, históriu a kultúru Rómov.

2.2.5. Ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov

- vypracovať model profesijného štandardu učiteľa – špecialistu na výchovu a vzdelávanie rómskych žiakov (v rámci kariérového systému učiteľov),
- realizovať výskumné monitorovacie projekty s tematikou aktuálnej situácie v práci učiteľov v školách s vysokým zastúpením rómskych žiakov (pracovné zaťaženie, motivácia, stabilizácia a pod.),
- celoplošne zabezpečiť preškolenie učiteľov vyučujúcich v triedach s integrovanými žiakmi podľa moderných trendov a metodík a v oblasti multikultúrnej výchovy,
- výrazne posilniť v obsahu pregraduálnej prípravy a ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov problematiku hodnotenia a klasifikácie správania sa so zameraním na nové prístupy k hodnoteniu ako jedného zo základných prostriedkov motivácie osobnostného rozvoja žiaka a jeho autoregulácie.

2.2.6. Psychologické a výchovné poradenstvo a prevencia

- zvýšiť počet psychológov a špeciálnych pedagógov v pedagogicko-psychologických poradniach (zvýšené potreby diagnostikovania, dlhodobej skupinovej a individuálnej práce a poradenstva v rôznych oblastiach),
- zabezpečiť finančné prostriedky na priebežný nákup nových psycho-diagnostických metódik,
- zabezpečiť kapacity (personálne, materiálne, priestorové, finančné) na diagnostikovanie detí a žiakov v teréne (školy),
- podporovať jednotný školský poradenský systém (poskytovanie komplexných služieb – diagnostika, poradenstvo a ďalšia spolupráca odborníkov – psychológ, špeciálny pedagóg, logopéd, neurológ a ďalší).

2.2.7. Rómsky jazyk

Podľa všeobecne záväzných právnych predpisov a medzinárodných dokumentov, ktorými je SR viazaná, rómska národnostná menšina má možnosti uplatnenia si práva na vzdelávanie v materinskom jazyku. V súčasnosti vzdelávanie v rómskom materinskom jazyku sa realizuje len v rámci experimentálneho overovania predmetu rómsky jazyk a literatúra a rómske reálie pod gestorstvom ŠPÚ. Na zabezpečenie výučby sa vyžaduje:

- zabezpečiť učiteľov rómskeho jazyka a literatúry,
- zabezpečiť základné pedagogické dokumenty (učebné plány, učebné osnovy),
- zabezpečiť tvorbu a vydávanie ministerstvom školstva schválených učebníc a učebných textov,
- zabezpečiť vydávanie odbornej literatúry.

V súčasnosti sa pod gestorstvom Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity pripravuje štandardizácia rómskeho jazyka.

2.2.8. Celoživotné vzdelávanie

- vytvárať podmienky nadobúdania kvalifikácie podľa vlastných potrieb a potrieb trhu práce v systéme celoživotného vzdelávania v Slovenskej republike s dôrazom na neformálne a nevyučbové vzdelávanie znevýhodnených skupín.

3. Prioritné odporúčania

1. V rámci Operačného programu Vzdelávanie vytvoriť národné projekty a výzvy na podporu a rozvoj vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít.
Z: MŠ SR Termín: 2008 - 2013
2. Vypracovať návrh štandardu a indikátorov kvality výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov.
Z: MŠ SR T: 2008
3. V oblasti školskej inšpekcie:
 - a) pri komplexných inšpekciách v dotazníkoch pre riaditeľov ZŠ a SŠ vyžiadať údaje o počte žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia z celkového počtu žiakov školy, ich dochádzke a výchovno-vzdelávacích výsledkoch, účasti na krúžkovej a mimoškolskej činnosti,

- b) vypracovať správu o špecifických inšpekčných zisteniach týkajúcich sa výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,
 c) pri inšpekčnej činnosti zamerať pozornosť na tvorbu a realizáciu programov zameraných na spoluprácu s rodinami žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,
 d) zistiť stav a úroveň výchovy a vzdelávania i dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov v nultých ročníkoch základných škôl v nadväznosti na zvyšovanie školskej úspešnosti žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.
- Z: ŠŠI T: od roku 2008 a priebežne
4. Pokračovať v prieskume postavenia žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia vo výchovno-vzdelávacom systéme SR.
 Z: MŠ SR, MPC Prešov T: 2008 – 2010
5. Monitorovať a vyhodnocovať experimentálny učebný odbor 3161 0 00 praktická žena.
 Z: ŠIOV T: 2008 – 2009
6. V odborných komisiách pre jednotlivé skupiny odborov iniciovať proces inovácie a tvorby novej pedagogickej dokumentácie učebných odborov s osobitne upravenými učebnými plánmi, ktorých štúdium trvá 2 roky, podľa potrieb a požiadaviek trhu práce.
 Z: ŠIOV T: 2008 – 2009
7. Podporiť experimentálne overovanie 8-ročnej internátnej SOŠ pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.
 Z: MŠ SR, ŠIOV T: od schválenia experimentálneho overovania
8. Podporiť experimentálne overovanie študijného odboru „komunitná práca“.
 Z: MŠ SR, ŠIOV T: od schválenia experimentálneho overovania
9. Aktualizovať a podľa potreby vypracovať nové sociálno-kultúrne nezávislé testy školskej spôsobilosti pre 6 – 7-ročné deti.
 Z: VÚDPaP T: 2008 – 2010
10. Vypracovať model profesijného štandardu učiteľa – špecialistu na výchovu a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (v rámci kariérového systému učiteľov).
 Z: MPC Prešov T: 2008
11. Vyčleňovať účelové finančné prostriedky na priebežný nákup potrebných psycho-diagnostických metodík pre školské poradenské zariadenia.
 Z: MŠ SR T: každoročne
12. Vypracovať základné pedagogické dokumenty pre vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry a rómskych reálií.
 Z: MŠ SR, ŠPÚ T: 2009 – 2013
13. Zabezpečiť tvorbu a vydávanie učebníc a učebných textov, odbornej literatúry, digitálnych prameňov a edukačných softvérov.
 Z: MŠ SR, ŠPÚ T: priebežne

14. Nadalej zabezpečovať učiteľov rómskeho jazyka a literatúry a rómskych reálií pre potreby základných a stredných škôl.
Z: ŠPÚ T: 2008 – 2015
15. Zabezpečiť možnosť vykonať maturitnú skúšku z rómskeho jazyka.
Z: MŠ SR, ŠPÚ T: 2009
16. Monitorovať segregáčne postupy zriaďovateľov a riaditeľov škôl pri vzdelávaní rómskych žiakov (v špeciálnych triedach, preradovanie žiakov do špeciálnych škôl, vytváranie tried len s rómskymi žiakmi).
Z: Krajské školské úrady T: trvale
17. V oblasti vysokoškolského vzdelávania využiť odborný a vedecký potenciál vysokých škôl v rámci aplikovaného výskumu.
Z: MŠ SR T: priebežne

3.1. Odporúčania – námety na spoluprácu so samosprávnymi orgánmi, školskými úradmi, úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, inými špecializovanými úradmi štátnej správy a štátom uznanými cirkvami

V oblasti kontroly a monitorovania:

- a) sledovať dodržiavanie zákonom stanovených kritérií pridelovania stredoškolského štipendia a štipendia žiakom ZŠ a ŠZŠ, ktorých rodičia sú v hmotnej núdzi alebo príjem rodiny je najviac vo výške životného minima a vyhodnotiť účinnosť tohto podporného programu vo vzťahu k zvýšenej motivácii a záujmu žiakov o vzdelávanie,
- b) v učilištiach, stredných odborných školách a združených stredných školách sledovať, aké možnosti škola v rámci ďalšieho vzdelávania poskytuje mladým ľuďom s neukončenou základnou alebo učňovskou školou v zmysle § 60 zákona č. 29/1984 Z. z. o sústave základných a stredných škôl v znení jeho zmien a doplnkov,
- c) zisťovať náplň pracovnej činnosti asistenta učiteľa zadávanej riaditeľom a jej aplikáciu v praxi v súlade s § 50b zákona č. 29/1984 Z. z. o sústave základných a stredných škôl v znení jeho zmien a doplnkov a metodickým pokynom č. 1631/2002-sekr. vydanom MŠ SR dňa 26. 8. 2002,
- d) iniciovať aktívnu účasť štátom uznaných cirkví pri tvorbe kvalitatívne lepších podmienok výchovy a vzdelávania rómskych obyvateľov.

4. Opatrenia

1. Do návrhu zákona o pedagogických zamestnancoch zapracovať asistenta učiteľa aj s výnimkou z odbornej a pedagogickej spôsobilosti do 31. 12. 2010.
Z: MŠ SR T: 31. 12. 2008
2. Novelou nariadenia vlády SR č. 2/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre základné školy, stredné školy, strediská praktického vyučovania, základné umelecké školy a školské zariadenia v znení neskorších predpisov zabezpečiť financovanie žiakov zo sociálne

znevýhodneného prostredia v základných školách a v základných školách pre žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo s nadaním normatívnym spôsobom.

Z: MŠ SR

T: 31. 12. 2008

3. Koordinovať výchovno-vzdelávacie aktivity rómskej národnostnej menšiny a detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Z: MŠ SR, Úrad vlády SR, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity

T: 31. 12. 2013

4. Realizovať z Európskeho fondu regionálneho rozvoja dopytovo orientované projekty a projekty, ktoré sú súčasťou komplexného prístupu, zamerané na podporu existujúcich materských, základných a stredných škôl.

Z: MŠ SR v spolupráci s MV RR SR

T: 31. 12. 2013

5. Zhodnotiť stav škôl s vyššou koncentráciou žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia z hľadiska hygieny a preskúmať zdravotný stav týchto žiakov.

Z: MŠ SR v spolupráci s MZ SR

T: 31. 12. 2010

Záver

Na vzdelávacie výsledky rómskych detí a žiakov vplýva množstvo faktorov (napr. rodinné prostredie, vzdelanosť a zamestnanosť rodičov, osobnosť učiteľa, osobnosť žiaka, školské prostredie, materiálne-technické vybavenie školy). Pozdvihnutie vzdelanostnej úrovne Rómov a zabezpečenie zlepšenia ich sociálneho postavenia je dlhodobý proces a bez úzkej spolupráce s inými rezortmi neprinesie synergický efekt zlepšenia postavenia života Rómov v našej spoločnosti.